

МОТИВАЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ГЛИБИННОГО ПІЗНАННЯ В КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАХИСТІВ

Галушко Л. Я.

Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
(м. Кропивницький)
Halushkolyubov@gmail.com

Розуміння каузальних залежностей, виникнення напруги у суб'єкта, виявлення прихованих рівнів функціонування психічного, каталізованого латентно-заданою мотивацією, нівелювання особистісних проблем є основоположними питаннями сучасної психологічної науки. Дослідження ключових детермінантів глибинного пізнання, зокрема, мотиваційних та їх взаємозв'язків сприятимуть прискоренню тих темпів, що забезпечать прогресивний характер змін у зниженні деструктивних утворень психіки людини.

Мета статті – розкрити зміст мотиваційних детермінант глибинного пізнання в контексті психологічних захистів.

Метод активного соціально-психологічного пізнання, розроблений та впроваджений академіком АПН України Т. С. Яценко, реалізується на методологічних засадах психодинамічної парадигми. Глибинно-психологічне пізнання уможливорює вивчення особистісних проблем суб'єкта, які впливають на його поведінку. Психіка конкретної людини, в її індивідуалізованій цілісності, є об'єктом пізнання в АСПП. Дослідження суперечливої єдності психіки, її свідомих і несвідомих виявах, представлених в емоційній та когнітивній формах, забезпечується різними символічно-предметними та метафорично-архетипними засобами, які підпорядковані законам «позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції психіки на більш високому рівні її розвитку» (Т. Яценко). Діагностико-корекційний робота передбачає контекстність і опосередкованість ведення процесу, логічну послідовність у використанні методик пізнання. Особлива функція у психокорекційному процесі відводиться діалогічній взаємодії психолога з респондентом, яка вибудовується на основі інтерпретаційного психоаналізу поведінкового матеріалу протагоніста.

У психодинамічній парадигмі бар'єри на шляху до мотиваційно-глибинного пізнання створюють психологічні захисти. Категорія «захист» розглядається як системно-диспозиційне утворення [2]. Психологічний захист має коріння з дитинства і в подальшому потребує розвантаження Я від напруги [3; 4, с. 63]. У працях А. Фрейд зосереджено увагу на розвитку захистів у підлітковому віці та їх енергетичному зміцненні [2; 3]. Осмислення проблеми психологічного захисту та сутнісне її розуміння не вичерпується виділенням

окремих механізмів (раціоналізація, проекція, ідентифікація, витіснення, заміщення), введених З. Фрейдом. У тлумаченні захисної системи суб'єкта Т. С. Яценко виявлено такі форми захисту: *базальні* (особистісні) та *периферійні* (ситуативні), які асимілюють указані вище механізми. Базальні захисти сформовані на основі абстрагування від конкретики ситуативного досвіду та латентного узагальнення слідових ефектів і фіксацій завдяки позадосвідному, спрямованість якого виявляється у провідних тенденціях через спонтанну активність суб'єкта. У праці Т. С. Яценко «Архаїчний спадок психіки: психоаналіз феноменології проблеми» виділяється, що «провідна мотивація пов'язана з базальним психологічним захистом, який може бути пізнаним і представленим свідомості не прямолінійно, а лише контекстно, опосередковано в процесі поздовжнього аналізу спонтанної поведінки» [4, с. 62]. Такий підхід до розуміння базальної мотивації персоніфікує мотиваційний потенціал архаїчного спадку, що інтегрується із смислами, за якими стоять інформаційні еквіваленти. Необхідно виділити, що мотив, у глибинному пізнанні співвідноситься зі смислами. Саме вони є мотиваційно-латентною зв'язуючою у глибинному пізнанні. Архаїчний спадок не є емотивно пасивним. Він причетний до наявності слідів та фіксацій, які впливають на емоційні стани людини, синтезованих в архаїзмах: комплекс Едіпа, вина, жертвоприношення тощо [4, с. 38]. Такі знання про злиття архаїчної спадщини з індивідуальним досвідом суб'єкта зумовлюють специфіку глибинного дослідження і уможливають усвідомлення та розуміння першопричини набуття змістовних утворень дисфункцій психіки [1, с. 47]. Це один із аспектів, що розкриває зміст внутрішньої заданості активності і поглиблює знання на неусвідомлювані детермінанти, які синтезуються з онтологічними надбаннями суб'єкта.

У процесі розкриття змісту мотиваційно-глибинного пізнання базальна форма захистів може заявляти про себе лише через периферійні захисти, ті ж із-при необхідності підживлення повинні рахуватися із ними. Ситуативна форма захисту має соціально-адаптаційну мету, доступна спостереженню й частковому (неповному) усвідомленню суб'єктом [1, с. 32]. Розуміння системи психологічних захистів є важливим у мотиваційно-глибинному психокорекційному процесі. Мотиваційна пріоритетність в активності суб'єкта задає пізнання вектору енергетичної спрямованості психіки. Домінування енергетичної сили інфальтильних інтересів задано «базальним захистом». Здійснюючи аналіз мотиваційних детермінант глибинного пізнання необхідно виділити, що психологічний захист має певні структурно організовані рівні, зокрема когнітивний, емотивний, поведінковий, які задають вектор пізнання [4, с. 61]. *Когнітивний* – пов'язаний із автоматизованими формами психологічного захисту зі сферою свідомості, де пізнання несвідомого незмінно стосується базального захисту, який використовує найменші можливості для замаскованої реалізації у поведінці. Така невизначеність активізує вищеназвані механізми, які причетні до формування базально-глибинних цінностей. Зміст енергетичного потенціалу системи психологічних захистів потребує знання

мотивів, зокрема, провідного мотиву, пізнання якого ускладнює феномен «хибного кола», що породжується захистами [1, с. 63]. Глибинне пізнання латентно коректується пріоритетністю мотиваційно-енергетичних детермінант, що зумовлюють спонтанну активність респондента. *Поведінковий рівень* психологічних захистів зорієнтований на повторювані та незмінні форми поведінки. Завдяки яким показники спонтанно-поведінкового матеріалу суб'єкта уможливають простеження об'єктивної сфери несвідомого, логіка функціонування якої є асиметричною [4, с. 63].

Отже, розкриваючи зміст мотиваційних детермінант в контексті психологічних захистів необхідно виділити, що метод АСПП – це мотиваційно-глибинний процес, значимою передумовою якого є спонтанність та мимовільна поведінка суб'єкта. Суб'єктивізм, сформований у людини системою психологічних захистів, задає відступи від реальності. Тому ініціаторами детермінованої та спонтанної активності людини у психокорекційному процесі є пізнання глибинних чинників, виявлення котрих здійснюється завдяки вільному вибору суб'єктом того допоміжного засобу для самопрезентації, який незмінно буде заданий внутрішньою мотивацією. Вона є провідною та пов'язана з базальним психологічним захистом. Виявлення інфантильно-базальних джерел дисфункцій психіки здійснюється контекстно, опосередковано в процесі поздовжнього аналізу спонтанної поведінки. Завдяки глибинному пізнанню невияшене, незрозуміле має можливість перейти в усвідомлюване через трансформацію його прихованого мотиваційного смислу.

Перспективи подальших пошуків полягають у дослідженні мотиваційно-смислових аспектів глибинного пізнання психіки в її цілісності.

Список використаних джерел:

1. Наукова школа академіка НАПН України Тамари Яценко : колективна монографія / за заг. ред. акад. Т. С. Яценко. – Дніпро : Інновація, 2019. – 350 с.
2. Философский энциклопедический словарь. – Москва, 1983. – 840 с.
3. Фрейд З. Вступ до психоаналізу. – Харків, 2015. – 480 с.
4. Яценко Т. С. Архаїчний спадок психіки: психоаналіз феноменології проблеми / Т. С. Яценко. – Дніпро: Інновація, 2019. – 283 с.